

VZPOMÍKY

RES PARVAE MEMORIALES

† CTIBOR NEČAS

*Každá trampota má svou mez,
kdeže nářky tvé jsou dnes,
vždycky důvod máš jít dál.*

Od 1. února 1961 do 31. srpna 1981 jsem byl odborným asistentem na oddělení (katedře) dějepisu pedagogického institutu (fakulty) v Brně. Dlouhý ten čas zaplnil bezmála polovinu mého profesního života, z něhož mi zůstalo v paměti, jak napovídá latinský nadpis předkládaného vypravování, několik následujících vzpomínkových drobností.

Vysokoškolskou přípravu adeptů učitelství zajišťuje v moravské metropoli pedagogická fakulta. Vznikla roku 1946 jako mladší sestra čtyř fakult Masarykovy univerzity, tj. právnické, lékařské, přírodovědecké a filozofické. V roce 1953 byla legislativními kroky z tohoto univerzitního svazku vyčleněna a přeměněna nejprve na vyšší pedagogickou školu a po šesti letech na pedagogický institut. Teprve roku 1964 došlo k jejímu návratu k původnímu názvu a k zařazení zpět do rámce univerzity, která však z politických důvodů už nenesla jméno T. G. Masaryka, nýbrž J. E. Purkyně. Fakulta byla umístěna ve dvou budovách na starobrněnské ulici Poříčí 7 a 31: první z těchto budov získala po *Ženském státním učitelském ústavu*, druhou o něco později po *Českém reálném gymnáziu* (resp. po jeho následovnici, tj. *Pedagogické škole pro vzdělání učitelů národních škol*).

Do Brna jsem přešel z Ostravy, kde na tamním institutu zpočátku vyučoval jediný docent a spolu s ním vesměs jen odborní asistenti. Naproti tomu učitelský sbor brněnského institutu se v té době skládal z nepoměrně většího počtu vyučujících s vědeckopedagogickými hodnotami, k nimž postupně přibývali také první jednotlivci s nově zavedenými hodnotami vědeckými; poměrně malá část odborných asistentů tam měla akademické tituly, dosažené na poslední chvíli před jejich zrušením.

Zatímco ostravský institut vyrůstal takřka na zelené louce, brněnský mohl navázat na existenci dvou svých předchůdkyň. Tato kontinualita institut zbavovala prvních, i když zdaleka ne všech počátečních obtíží. Následkem odlišných časových intervalů měly se oba instituty k sobě jako známé biblické protiklady, malý David a obrovitý Goliáš.

Kruh profesorů tvořili tehdy na brněnském institutu fyzik Antonín Bělař, pedagog Jaroslav Kopáč, hudební pedagog a sborníř František Lýsek, bohemista František Svěrák, chemik Josef Trtílek a tělocvikář Jindřich Závodník. Všichni byli ustanoveni bezprostředně po zřízení fakulty jako *ordinariové* jednotlivých oborů. Jejich počáteční politický aktivismus pod rudými prapory postupem doby vyprchával, což nejvýmluvněji naznačuje paradoxní příběh prof. Bělaře (roku 1948 předsedal na fakultě *akčnímu výboru*, a očisťoval ji tak „od reakčních živlů“, při jiné čistce roku 1970 bylo mu „pro pravicově oportunistické a antisocialistické postoje“ zrušeno členství v KSČ vyloučením).

Za profesory následovala a zvolna se prodlužovala řada docentů, kterou tvořili literární kritik a spisovatel Oldřich Audy, biolog Karel Cejnek, historici dělnického a komunistického hnutí Josef Dočekal a Silvestr Nováček, fyzik Miloš Doležel, pedagogové Ladislav Dvořáček, František Frenclůvský, František Holešovský, Josef Kurfürst a Stanislav Opatřil, výtvarníci Oldřich Hanzl a Miloš Slezák, matematicka Eliška Moravusová, rusistka Marie Někrachová a politický ekonom Vladimír Reizenthaler.

Před rokem 1980 přibyli ještě k profesorům matematik Ladislav Kosmák, chemik Miroslav Šimek aj., k docentům pak pedagogové Bohumír Blížkovský a Stanislava Kučerová, filozof Miloš Dokulil, přechodně a tedy nakrátko tělocvikáři Zdeněk Hadaš, Karel Kubiš a Antonín Kubů, výtvarník Jiří Hadlač, chemik Viktor Hofmann, muzikolog Vladimír Horák, literární kritik Zdeněk Kožmín, romanista Vladimír Stupka aj. Za používanými v tomto odstavci zkratkami *aj.* skrývá se houf vědeckopedagogickými hodnostmi obdarovaných normalizačních prominentů, o nichž následuje patřičná zmínka *infra*.

Pokud si dobře pamatuji, z nově zavedených hodností vědeckých dosáhli ve sledovaném období tzv. velkého doktorátu (DrSc.) profesori Holešovský, Lýsek a Šimek, zatímco kandidaturu věd (CSc.) obhájili docenti Blížkovský, Hofmann, Kubů, Kožmín, Kučerová, Moravusová a Stupka; kromě těch získali kandidátskou hodnost rovněž tělocvikáři Bořivoj Bartůšek a Vladimír Kovařík, psycholog Josef Hraše, filozof Karel Linhart, pedagog Josef Maňák a výtvarný teoretik Igor Zhoř, kteří všichni zahajovali dílčí přípravy také ke svým příštím habilitacím.

Je pochopitelné, že většina ze jmenovaných vyučujících z 60. a 70. let se zabývala badatelskou činností přednostně v oblasti pedagogiky anebo příslušných oborových didaktik, z čehož pak vyplývaly účasti na tvorbě učebnicové literatury (učebnic pro základní a střední školy a doprovodných k nim metodických příruček a průvodců). Autoři kandidátských disertací, které musely být tematicky původní, věnovali pozornost výzkumu a knižnímu nebo časopiseckému zveřejňování jeho výsledků také z dalších oborů jak humanitních, tak přírodních věd.

Přínosnými knižními monografiemi, vzešlými tenkrát z fakultní půdy, byla práce Nováčkova (*Mikulovsko a Pohořelicko od nástupu nacismu k osudnému Mnichovu*) a rané práce dvou teoretiků z doby před jejich nuceným odchodem z fakulty, a to Kožmínovy z oboru stylistiky (*Umění stylu: úloha jazyka v současné próze a Styl Vančurovy prózy*) a Zhořovy o možnostech výchovného využívání výtvarného umění (*Člověk a výtvarné umění a spoluautorství na přehledech Výtvarné umění ve výchově mládeže a Čtení o moderním sochařství*).

Mimoto působilo na katedrách hudební a výtvarné výchovy několik vyučujících, kteří se kromě pedagogické práce úspěšně uplatňovali také svými uměleckými produkcemi. K nim patřil v první řadě prof. Lýsek, jenž sbíral a upravoval moravskoslezské lidové písně a byl zakladatelem slovnutného *Brněnského dětského sboru*, který pod jeho vedením koncertoval na domácích i zahraničních pódiích, vystupoval často v rozhlase i v televizi a natočil soubory gramofonových desek.

Z výtvarníků vynikali malíř a grafik Jiří Hadlač, který za návrhy knižních vazeb získal řadu ocenění doma i v cizině, malíř a sochař Hanzl, jenž svými exponáty zvítězil v soutěži *Pohledy na město Brno*, a stejně tak malíř, grafik, ilustrátor a medailér Slezák, oceňovaný zejména za výtvarnou spolupráci s architekty (sluší se připomenout např. jeho návrhy k architektonickým doplňkům brněnského *Janáčkova divadla*, výtvarné řešení vstupu do výškové budovy na výstavišti pro *Mezinárodní veletrh v Brně* ad.).

Figurální obraz fakulty přitom však stále a výrazně ovlivňovali vyučující, kteří přicházeli z nižších stupňů škol, po případě ze školských úřadů, ale také z nomenklatury KSČ. Ti ovšem postrádali jakékoliv zkušenosti z tvůrčí práce ve vědě, tím méně v umění, a mnohým z nich dokonce chybělo i vysokoškolské vzdělání. Celkový kvalifikační růst zůstával proto pomalý a odpovídající personalitu určovaly fakultě pouze některé katedry a osobnosti. Takže *in compa-*

ratione s ostatními univerzitními fakultami se ta pedagogická v této oblasti stále opožďovala a setrvala před branami skutečné vysoké školy.

Kritikem této situace a potřebu její nápravy opakovaně vyjadřoval Zhoř a nezůstával přitom osamocen. Podařilo se mu totiž seskupit kolem sebe další podobné „nespokojence“, kteří si byli generačně blízcí a ztotožňovali se s jeho výhradami a připomínkami. Koncem dubna 1968 jsem obdržel Zhořovu pozvánku na jakousi první informační schůzku. Dopis končil slovy: „*Je mi líto, že se k tomuto činu odhodlávám až teď, kdy to celé může vypadat jako důsledek ,lednového pléna‘. Leč to je koneckonců lhostejné. Podstatnější bude, zda se nám podaří dát nezvětralé mozky dohromady a vzít na sebe určitou míru zodpovědnosti za budoucnost fakulty*“.

Krátce nato se vytvořila hrstka iniciátorů, do které jsem patřil spolu s Hofmannem, Kožmínem, Linhartem a s Věrou Vařejkovou. Počátkem června jsme vyzvali fakultní obec k ustavení volného sdružení, pro něž byl zvolen název *Klub mladších vědeckých pracovníků*. Ten se připojil k tehdejšímu *Svazu vědeckých pracovníků*, a tak se de facto přihlásil, jakkoliv to nebylo původním záměrem, k právě probíhajícímu procesu *Pražského jara*.

Klub vydal programové prohlášení, volající po odborném a koncepčním řízení fakulty, po modernizaci výuky a zejména po úzkém propojení pedagogické práce s vědeckovýzkumnou, resp. uměleckou činností. Dokument, který podepsalo několik desítek vyučujících, byl předán děkanovi a jeho prostřednictvím k projednání fakultní vědeckou radou. Nezůstalo však jen při tom. Klub stačil uspořádat několik veřejných besed a přednášek, formuloval stanoviska k probíhající tehdy novelizaci vysokoškolského zákona i k jiným aktuálním pedagogickým projektům, zorganizoval kurz angličtiny pro vyučující, kteří se připravovali na kandidátské zkoušky apod.

V dubnu 1969 se na fakultě konaly volby akademických funkcionářů. Na příští funkční období byl děkanem zvolen Slezák a proděkany Kožmín (pro vědu a výzkum), Stupka (pro interní studium) a Reizenthaler (pro studium při zaměstnání). Zvoleným překazila nástup do funkcí invaze vojsk Varšavské smlouvy a násilné potlačení *Pražského jara*, kdy se na fakultě dostalo ke slovu třídě internacionalistické jádro strany.

Nastalou éru čistek, spojených s propouštěním ze zaměstnání, resp. s přesuny vyučujících na jiná působiště, otevřela roku 1970 prověřková komise, v níž sehrál roli inkvizičního soudce bývalý *áděkář* a vedoucí brněnské pobočky *Historického ústavu ČSAV* Václav Peša. Komise vyřkla na fakultě první odstraňující verdikty: na jejich základě byl Slezák převeden z učitelského na neučitelské pracoviště, čímž mu mělo být znemožněno další jeho působení na studenty (dostal na starost architektonickou úpravu a výtvarnou výzdobu fakultních budov); Stupka, jemuž proběhlo před univerzitní vědeckou radou řádné profesorské řízení, byl předčasně penzionován; k rozvázání pracovního poměru došlo rovněž s Kožmínem, který „z vlastního rozhodnutí“ odešel učit na venkovské gymnázium, a rovněž se Zhořem, jehož právě vytištěný habilitační spis *Historie výtvarných škol v Brně* byl určen ke zničení a prakticky celý náklad pak odeslán ze skladu fakultní knihovny do sběrný starého papíru v Brně-Lišni.

Zanedlouho po těchto „nejpomýlenějších“ přišli před prověřkové komise a ocitli se následně na dlažbě kandidáti věd, jimž nebylo povoleno dokončit jejich probíhající habilitační řízení: týkalo se to filozofa Miloše Dokulíla, psychologa Josefa Hrašeho a pedagoga Josefa Maňáka; obdobně nevybíravě se jednalo např. s bohemisty Jirím Rambouskem a Věrou Vařejkovou, na jejichž kandidátské disertace byly sice už vypracovány kladné oponentské posudky, další řízení však nesmělo proběhnout (Vařejkové to oficiálně oznámili v den svolané obhajoby).

Nakonec proběhlo kádrování ostatních vyučujících podle jejich politických postojů v roce 1968 a podle stanoviska k právě začínající normalizaci. V jedné skupině byli ponecháni perspektivní, kteří tak směli dál působit na fakultě, do druhé byli naopak vsazeni neperspektivní, s nimiž se přestalo ve výkonu povolání počítat, takže je čekalo dříve či později propuštění.

Následné sérii individuálních vyhazovů nebo předčasných odchodů do důchodu neušli Oldřich Audy, Věra AUFARTOVÁ, Věra Bezděková, Jiří Blažek, Richard Blažek, Bohumír Blížkovský, Drahomíra Dedková, Josef Dobiáš, Anna Dokulilová, Josef Domkář, Miluše Findurová, Olga Grauová, Oldřich Hanzl, Jan Hintenaus, František Holešovský, Draha Hollanová, Milena Filipová, Erika Kociánová, Ludmila Kubálková, Stanislava Kučerová, Jarmila Mikulášková, Antonín Ondroušek, Ivan Páleník, Ctirad Prukl, Věra Rábová, Liběna Skálová, Vladimír Spousta, Václav Suchánek, Evžen Vardanová, Josef Žoch a zřejmě i další, jejichž jména se mi bohužel ztratila z paměti.

Do roku 1973 bylo z fakulty vypuzeno celkem 29 % vyučujících, kteří byli vyloučenými nebo vyškrtnutými členy KSČ. Tímto průměrem patřila pedagogická fakulta k nejhorším vysokým školám nejenom v brněnských, ale i v celorepublikových poměrech. Normalizátoři přitom každému postiženému rozvázání jeho pracovního poměru zdůvodňovali nikoliv skutečným, nýbrž zástupným argumentem: „*Nemáš kandidátskou disertaci (nebo habilitaci), takže jsi nesplnil kvalifikační podmínky na obsazení daného místa odborného asistenta (či docenta)*“.

Ze zákopových úkrytů vstali zčistajasna bojovníci proti „*pravicově oportunistickým a anti-socialistickým silám*“, kterým byl proti srsti socialismus „s lidskou tváří“ a dovolávali se socialismu s „husí kůží“. V tichosti přitom pomýšleli i na svá budoucí bydla. Vycítili totiž šanci, že by za uvědomělý boj mohlo něco kápnout. Opravdu taky kápló a nebyly to kapky jen tak z ledasjakého deštíku.

Ke zteči vyzvali dva oddaní marxisté, leninisté a stalinisté, každý se svérázným příběhem ve svém *curriculu*: Nováček, jenž během nacistické okupace čile fungoval v ivančickém *Kuratoriu*, a Dočekal, který se jako příslušník pohotovostního oddílu SNB zúčastnil za únorového puče drastického zákroku proti protestujícím pražským vysokoškolákům. Výzvě více než ochotně vyhověli další ideologicky a morálně spříznění soudruzi. V první řadě Frenclůvský, na něhož byla z dob jeho kolaborace s nacistickým aparátem odhalena spoluúčast na školení brněnských učitelů v tzv. rankenheimských kurzech. Stejně tak Ščaděj, který nemohl zapomenout, že byl před časem v *Hostu do domu* nazván Olegem Susem „*posledním mamutem dogmatismu*“. Dále Jaroslav Sýkora, čerstvě zvolený předseda *Fakultního výboru KSČ*, o jehož nastávající úloze nemohlo být pochyb, anebo Josef Veselý, zprvu bigotní katolík a posléze zběsilý komunista, stranický aparátčík Ludvík Dajčar, jenž před příchodem na fakultu vedl brněnskou *Krajskou školu KSČ*, či Karel Hanák, který se po únorovém puči podílel, jak sám říkal, na *vyakčňování* brněnských učitelů. A kupodivu i dvojice kajcníků, která se donedávna angažovala v inkriminovaném *Klubu mladších vědeckých pracovníků*, nyní však převlékla kabáty, totiž Evžen Valový a Linhart (ten se mimochodem po *Sametové revoluci* pokoušel o další převlek).

Příslušníky této garnitury univerzitní vědecká rada z příkazu stranických orgánů odměnila povýšením na profesory, potažmo na docenty. Všichni tak dosáhli svého ustanovení „za zásluhu“, aniž by k tomu museli předložit náležité vědecké práce (*feliciter*; poněvadž po časopisech roztroušené „opusy“ Dočekala, Frenclůvského, Sýkory, Ščaděje či Veselého měly jenom velmi chabou úroveň, u Dajčara a Hanáka pak docela absentovaly). Přitom Veselý a Dajčar neměli ani akademické tituly. A přesto, co jméno, to profesor nebo docent, přesněji „lžiprofesor“ anebo „lžidocent“.

Všichni tito narychlo a nenadále povýšení hodnostáři ukojili svou touhu po vědeckopedagogických hodnostech, které pro ně byly do té chvíle nedosažitelné. Nejmladší z nich dostali však bezostyšnou chuť i na akademické funkce a ani ty jim nebyly odepřeny: bez uzardění si pak předávali na hrud' insignijní řetězy tu prorektorů (Nováček – Sýkora), tam zase děkanů (Dočekal – Sýkora). Ti, pro něž nezbylo místo u domácího koryta, vydali se za hodnostmi proděkanů (veskrze pro politicko-výchovnou činnost) jinam: Linhart na lékařskou fakultu a Valový na *Janáčkovu akademii múzických umění*.

Teprve počátkem roku 1990 bylo na základě nového vysokoškolského zákona učiněno spravedlnosti zadost a těmto zasloužilým byla jejich nezasloužená sousta po zásluze odebrána. Takže jedni, totiž profesori, propadli zpět na pozice dřívějších docentů, druhí, tj. docenti, na pozice odborných asistentů. Sýkorův propad zamířil na gradus zastupujícího docenta, který však už neexistoval, takže vzápětí poté prodloužil dráhu pádu na gradus odborného asistenta. *Iustae disqualificationes!*

Na jednom ze svých prvních vystoupení před fakultní veřejností se novopečený děkan Dočekal, který tehdy podpisoval jeden vyhošťovací dekret za druhým a vysloužil si podle krvavého chilského diktátora přezdívku *Pinochet*, holedbal konstatováním, že chod fakulty pokračoval po její politické „očistě“ a s nově přijatými vyučujícími nepřerušovaně dál. Pokračoval, za jakou však cenu?

Své o tom vypovídá případ z *Katedry českého jazyka a literatury*, kde došlo k nahrazení erudovaného vědce průměrným publicistou. Ten první musel odejít na venkovské gymnázium, psal takzvaně do šuplíku, po *Sametové revoluci* byl ustanoven profesorem na filozofické fakultě a uveřejňoval v rychlém sledu za sebou pečlivé knižní eseje z oboru literární kritiky a estetiky. Osobní bibliografie toho druhého obsahovala pár novinových kurzív o premiérách brněnské činohry. Náhradu odbornými tématy těhotného Kožmína vědecky neplodným Veselým nelze proto klasifikovat jinými adjektivy, než jako zlomocnou a zlotřilou. Analogická situace vyvstala rovněž na *Katedře výtvarné výchovy* a nepříznivě byl poznamenán i profil a chod mnoha dalších kateder. Takovéto bylo ono *praetium substitutum*, ona náhradní cena!

* * *

Vzdělání učitelů dějepisu pro obecné a měšťanské školy zajišťoval po zřízení pedagogické fakulty její *Historický seminář*. Do jeho čela byl postaven „kantor staré školy“ Zdeněk Hájek, respektovaný znalec slovanských a nejnovějších polských dějin. Prehistorické oddělení v semináři vedl pravověrný komunista František Kalousek, archeolog dokončující výzkum na znojemském Hradišti sv. Hypolita a chystající se ke komplexnímu zkoumání břeclovského Pohanska.

S oběma profesory jsem měl možnost setkat se v odlišných časových souvislostech; Hájek mě učil v sekundě brněnského *Klasického gymnázia*, Kalousek byl zase prvním mým examinatorem na filozofické fakultě a později předsedal oponentské komisi, před kterou jsem obhajoval kandidátskou disertaci.

Po reorganizačních peripetiích se zrodila ze semináře katedra, jejíž struktura se ustálila na pedagogickém institutu spojením tří oddělení. Vedoucím takto konstituované *Katedry dějepisu, občanské výchovy a zeměpisu* se stal František Frendlovský, který se habilitoval spisem o problematice výchovy k tzv. vědeckému světonázoru a k vědeckému ateismu. Pod jeho rukou se na výsluní mimokatedrálních aktivit hřala především politická angažovanost, zatímco vědeckovýzkumná činnost byla přehlížena a odstavena na opuštěnou kolej.

Tyto skutečnosti jsem si v plném rozsahu uvědomil, když jsem byl vědeckou radou *Kabinetu pro dějiny univerzity* pověřen zpracováním příspěvku o dosažených výsledcích vědeckovýzkumné a umělecké činnosti na fakultě. Příspěvek byl uveřejněn v jubilejní publikaci *Universitas Brunensis* a dostal jsem se kvůli tomu do ostré hádky právě s Frendlovským, který mě napadl, že je autorem učebnic a časopiseckých článků (ty ovšem byly veskrze malostránkového rozsahu), a přesto jsem pominul jak tuto jeho „tvorbu“, tak její teoretický přínos dotyčnému oboru. Vytýkal mi, že jsem příspěvek napsal nedbalou rukou, na což si prý stěžovaly i další katedry.

Oddělení dějepisu a od roku 1963 samostatnou *Katedru dějepisu*, která vzdělávala kandidáty učitelství na 1. a 2. stupeň základní devítileté školy, řídil Jaroslav Sýkora. Přednášel národní ději-

ny, abych tak řekl, od pravěku k dnešku, dával se však často zastupovat a rovněž ke státnicím přicházel examinovaným studentům jenom vyhlášovat dosažené výsledky. Liboval si ve svolávání předlouhých pracovních porad, na nichž dával předčítat došlé úřední přípisů a ihned k nim formuloval a diktoval příslušné odpovědi. Byl přísným vedoucím, který vyžadoval od podřízených nejenom dodržování pracovní kázně, ale i spojování pedagogické s nepedagogickou činností.

Zabýval se regionálními dějinami rodného Třebíčska, zaměřenými na vznik a vývoj KSČ. Dálkově absolvoval filozofickou fakultu a obhájenou tam diplomovou práci měl v úmyslu rozšířit a přihlásit její upravený text k dalšímu kvalifikačnímu postupu. Na základě takto přislíbeného individuálního plánu byl na rok 1964 jmenován zástupcem docenta. Oponentská řízení jak k zamýšlené kandidatuře, tak k habilitaci však probíhala liknavě: rukopis byl totiž uchazeči několikrát vrácen k přepracování, takže přechodné ustanovení do zastupitelské hodnosti docenta bylo třeba každým dalším rokem obnovovat.

Ostatní členové katedry jakoukoliv badatelskou práci opomíjeli. Platilo to jak o Karlu Boudném, Věře Bezděkovské-Kavkové a Mileně Filipové, tak do značné míry také o externím Stanislavu Opatřilovi, stejně jako o pozdějším jeho nástupci Stanislavu Julínkovi.

Oborný asistent Boudný měl pečlivě připravené přednášky z nových a nejnovějších obecných dějin, protkané citáty a parafrázemi ze *Spisů* všech klasiků marxismu-leninismu, Trval na tom, aby studenti znali u zkoušek vše, o čem se při svém rádooby přesvědčivém přednášení byť jen zmínil; Asistentka Kavková nebyla přijata k externí aspirantuře u prof. Ladislava Hosáka na olomoucké Palackého univerzitě, což ji odsoudilo k věčnému přísluhování při Sýkorových přednáškách; druhá asistentka Filipová dokončovala dálkové studium na filozofické fakultě, na vlastním pracovišti zastávala funkci tajemnice katedry, a měla proto pouze nevelký pedagogický úvazek ze sovětských dějin. Publikační činnost všech těchto pracovníků dohromady byla veškerá žádná.

O trochu líp na tom byl docent Opatřil. Vedl *Katedru mimoškolní výchovy a pedagogické praxe* (po *Sametové revoluci* zrušenou po boku natolik zdiskreditovaných pracovišť, jakým byl *Ústav marxismu-leninismu* anebo *Katedra branné výchovy*), u Sýkory zajišťoval externě metodiku a didaktiku vyučování dějepisu. Kromě několika článků z obecné pedagogiky uveřejnil dvě faktografické studie o učiteli-komunistovi Oldřichu Blažkovi; držel na své katedře Blažkova bratra Richarda, jehož se však na prahu normalizačního období bez rozpaků zbavil a uvolněné po něm místo obsadil svou manželkou. Inu, nebyl na přílišné výši ani odborně, ani morálně. *O tempora, o mores!*

Na brněnské pracoviště jsem vstupoval s dílčími publikačními výsledky a s obsáhlými excerpty z ostravských informačních zdrojů, po jejichž zpracování jsem jednak obhájil kandidátskou disertaci, jednak uveřejnil dvě knižní monografie (ta druhá vyšla pod názvem *Vítkovické železárny v době národní nsvobody* a měla neblahý osud: ačkoliv bylo její vydání oceněno zvláštním uznáním ředitele tohoto ostravského concernového podniku, nedostala se knižka vůbec do distribuce a byla uvolněna z trezoru teprve až počátkem roku 1990).

Immediately po příchodu do Brna jsem navázal kontakt s *Kabinetem balkanistiky a hungaristiky*, který právě založil na filozofické fakultě vzácný můj učitel prof. Josef Kabrda. Chtěl jsem totiž pokračovat v širším výzkumu česko-balkánských styků, jehož realizaci se dalo pomýšlet na případnou habilitaci.

Sýkora mi ponechával ve výběru témat volnou ruku, a neměl námitek k mým často opakovaným studijním cestám do Prahy (tam zejména do *Národního archivu* a zvláště do tehdejšího *Podnikového archivu Státní banky československé*). Jeho poměr byl ke mně zpočátku vlažný, postupně se však začal ochlazovat a nakonec vyústil v ledovou spršku, při níž se mi nad dalším

působením na fakultě zahoupal v jedné době umíráček (určitý díl viny na tomto vztahovém vývoji jsem přitom nesl také já sám nerozvážnou akcelerací svého kvalifikačního postupu).

Onen glaciál propukl v roce 1970. V červnu byla totiž na fakultě provedena čistka v podobě kategorizace všech vyučujících a já jsem se přitom jevil problematicky. Byl jsem proto zařazen do kategorie C spolu se 40 jinými kolegy, s nimiž měla být na jejich vlastní žádost uzavřena pracovní smlouva s omezenou platností. Jak mi sdělil Sýkora, chtěl prý jednat s děkanem o mém přeřazení do kategorie B. Většina stranického výboru se však proti tomu ohradila, a proto byl celý můj zvláštní případ odkázán ke komisionálnímu projednání.

Prověřkovou komisi vedl Valový a jejími členy byli mj. Frenclovský, Veselý a také výtvarníci Jan Jílek, Rudolf Puchýř ad.. Všichni se jednohlasně usnesli na kritických výhradách k mému politickému vystupování, které bránilo „ozdravnému procesu“ vůbec a na fakultě zvlášť.

Komise „pracovala“ v zasedací místnosti na děkanství. Předemnou tam byli předvoláni tělocvikářka Marie Prášilová a výtvarník Hadlač. Tělocvikářka vyšla ze zasedačky se slzami v očích a nebyla s ní o tom žádná řeč, přítel výtvarník mi na otázku, jaké si z toho odnáší pocity, po kratším zamyšlení odpověděl stručně a přeneseně: „*Pachut' popela*“.

Opětným zařazením do kategorie C ovšem moje záležitost nekončila. Naopak. Rok od roku nabývala stále hrozivějších kontur, než dospěla do normalizačním kariéristům jedině vyhovujícího stadia, tj. k vynesení verdiktu o mé neperspektivě a neodhabilitování, anebo naopak o neodhabilitování a neperspektivě. Nejde přitom o slovní hříčky, ale o pojmenování kolotoče, který se po dobu nekonečných šesti let točil kolem mé habilitace.

Roku 1969 jsem na filozofické fakultě odevzdal spis *Rozpínavost rakousko-uherského imperialismu na Balkáně* s požadavkem o umožnění habilitace. Žádost byla řádně evidována, pořad ale zůstávala nevyřízena. Na opakované dotazy mi příslušní proděkani pro vědu a výzkum (vystřídali se v této funkci profesori Jaroslav Kudrna a Josef Česka) odpovídali, že habilitační řízení zatím nemohlo proběhnout, neboť k němu chyběl příslušný souhlas KV KSČ. Jakmile se tak stalo, zformuloval vedoucí katedry lišácké zdůvodnění, podle něhož žádost o umožnění habilitace nebyla kladně vyřízena a z toho vyplývalo: „*Nelze tedy počítat s dalším perspektivním uplatněním dr. Nečase na fakultě a bude nutno uvažovat o jeho přechodu na jiné pracoviště*“.

Po tom všem na mne Sýkora neustále naléhal, abych fakultu opustil z vlastního rozhodnutí a našel si uplatnění někde jinde. Jenomže kde? V Brně v polovině 70. let pro historika s mým renomé míst nebylo. Nezbyvalo tak nic jiného než smířit se s odchodem někam jinam. Sledoval jsem proto konkurzy, vypisované v mimobrněnském prostředí. Tak jsem se přihlásil např. do *Výzkumného ústavu pedagogického* v Praze, nebo do školských služeb v různých krajích, včetně Středočeského a Jihočeského. *Sine successu*, bez úspěchu. Odevšad přicházely jenom záporné odpovědi, pokud vůbec přicházely.

A tak nastala doba diskriminačních ústrků a já se pachtil v pláštíku odborného asistenta s platem, který se nesměl zvyšovat; stejně tak mi bylo zastaveno anebo silně redukováno vyplácení odměn; stipendijní pobyt v Jugoslávii, který mi již schválilo *Ministerstvo školství*, nemohlo se uskutečnit; analogicky jsem musel zapomenout na studium v archivu *Ministerstva zahraničí SSSR*, k němuž jsem byl schválen jako náhradník; vycestovat za studijními účely jsem dokonce nesměl ani v rámci tzv. družeb, které fakulta udržovala s vysokými školami v polské Vratislavi a v německých Drážďanech či Greifswaldu.

Po pěti letech se ale na jevišti s temnou a dusnou atmosférou zjevil zčistajasna *deus ex machina*. V souvislosti se spojováním oborů v rámci univerzity přešlo totiž studium historie na filozofickou fakultu, a dějepisná katedra na fakultě pedagogické změnila proto dosavadní uspořádání, zúžila své zaměření a podle toho upravila také firmu na *Katedru didaktiky dějepisu a regionálních dějin*.

Z původních pracovníků zůstal na změněné a přejmenované katedře nakonec vlastně jenom Julínek, protože Bezděková a Filipová dostaly roku 1973 politický vyhozov, Boudný přešel posílit *Ústav marxismu-leninismu* na *Janáčkově akademii múzických umění* a Sýkora musel během *Sametové revoluce* na požadavek studentského stávkového výboru z fakulty ostudně odejít jako exponent komunistického režimu a krajně neoblíbený kariérista.

Mezitím byla katedra průběžně doplňována novými pracovníky, z nichž někteří měli jasno, jiní se teprve rozhlíželi po tématech očekávané od nich vědeckovýzkumné činnosti. Nově příchozími se postupně stali Helena Bébarová, Jaroslav Vaculík (s vyhraněným zájmem o minulost volyňských Čechů), Bohumil Klíma ml. (orientovaný na archeologický výzkum), Marie Marečková (s prvními studii o východoslovenských středověkých městech), Věra Šobrová, František Čapka (připravující kandidaturu z nejnovějších dějin odborů) a Otto Zwettler (zaměřený na širokou tematiku z historické demografie). Bébarová se po sňatku přestěhovala do Vídně a změnila příjmení na Klein-Watryczová, Šobrová odešla za lépe honorovanou politickou funkcí, Zwettler se z fakulty vytratil poté, co byl při své překvapivé publikační aktivitě nařčen z plagiátorství. Já jsem byl v důsledku zmíněné integrace převeden na filozofickou fakultu a spolu se mnou rovněž Marečková, ta se však po čase musela vrátit zpět na původní fakultu pedagogickou.

V dalším mém profesním životě se od studijního roku 1981-1982 téměř všechno zjinačilo. Jiné bylo především pracoviště (*Katedra historie a etnografie střední, jihovýchodní a východní Evropy*), jiní byli představení (František Hejl a po něm Josef Kolečka s darem šéfu, kteří nezáviděli, nýbrž se těšili z úspěchů svých podřízených), jiní byli kolegové (mezi nimi i někdejší spolužáci a předobří kamarádi Jan Janák a Vladimír Vašků).

Nihil aliud nisi – konec dřívějším trampotám a tím i konec nynějšího vypravování.

prof. PhDr. Ctibor Nečas, DrSc.,
emeritní profesor Filozofické fakulty MU
Brno
Česká republika
e-mail: ctibor.necas@seznam.cz